

Homo-, bi- ja transseksuaalsete isikute kaitse peamised õiguslikud suundumused Euroopa Liidus aastatel 2008–2010

Euroopa Liidu põhiõiguste harta jaotise „Võrdsus“ artiklis 21 keelatakse diskrimineerimine seksuaalse sättumuse tõttu.

Taust

Euroopa Parlament palus 2007. aastal Euroopa Liidu Põhiõiguste Ametil (FRA) korraldada homo-, bi- ja transseksuaalsete isikute diskrimineerimist käsitleva uuringu. 2008. aastal avaldas FRA esimese võrdleva õigusanalüüsi homofobia, transfoobia ja diskrimineerimise kohta seksuaalse sättumuse ja soolise identiteedi alusel Euroopa Liidus. Käesolevas teabelehes tuuakse välja peamised õiguslikud suundumused, mis selgusid FRA 2010. aastal avaldatud aktualiseeritud õigusanalüüsi tulemusena.

Aruanne homo-, bi- ja transseksuaalsete isikute sotsiaalse olukorra kohta Euroopa Liidus avaldati 2009. aastal ning uued sotsiaaluuringud on kavas korraldada 2011. ja 2012. aastal.

Peamised suundumused

Aastatel 2008–2010 esinenud peamisi õiguslikke suundumusi kirjeldavad antud teabelehe kaks pöördel esitatud kaks graafikut. Joonisel 1 eritletakse põhiprobleeme käsitlevaid positiivseid ja negatiivseid suundumusi ning joonisel 2 kirjeldatakse homo-, bi- ja transseksuaalsete isikute õiguste kaitse õigusraamistikku Euroopa Liidu liikmesriikides. Paljud liikmesriigid ei ole siiski 2008. aastast alates homo-, bi- ja transseksuaalsete isikute õiguste kaitseks uusi seadusandlikke meetmeid tarvitusele võtnud.

Märkus: käesolevas ülevaates ei käsitleta olukordi, kus ei täheldatud õigusaktide väljatöötamist ega meetmete võtmist. Seega tuleks ülevaadet käsitada üksnes selliste suundumuste kirjeldusena, millega seoses toimusid vaatlusalusel ajavahemikul tegelikud muutused.

1. trend: enim positiivseid algatusi võrdse kohtlemise valdkonnas on seoses vaba liikumise ja perekonna taasühinemise õigusega

Seitse Euroopa Liidu liikmesriiki – Austria, Hispaania, Iirimaa, Luksemburg, Portugal, Prantsusmaa ja Ungari – on laiendanud või kohe laiendamas mõiste „pereliige“ määratlust Euroopa Liidu õigust ülevõtvates õigusaktides, milles käsitletakse vaba liikumist ja

perekonna taasühinemist. Negatiivne suundumus on siiski ilmnenu kolmes liikmesriigis – Bulgaarias, Eestis ja Rumeenias, kus teises liikmesriigis sõlmitud samasooliste isikute abielusid ja partnerlusi peetakse selge sõnaga kehtetuteks, mis muudab samasooliste abikaasade ja partnerite taasühinemise keerulisemaks. Sellised suundumused rõhutavad vastuolulisi lähenemisviise samasooliste paaride vaba liikumise ja perekonna taasühinemise suhtes.

2. trend: märkimisväärne hulk positiivseid algatusi on varjupaigaõiguses

Positiivne suundumus on ilmnenu seoses homo- ja biseksuaalsete isikute kui „teatava sotsiaalse rühma“ tunnustamisega: nende Euroopa Liidu liikmesriikide arv, kus selge sõnaga pakutakse homo- ja biseksuaalsetele isikutele kui tagakiusamise ohvritele kaitset, on pärast kuss liikmesriigi – Hispaania, Läti, Malta, Poola, Portugal ja Soome – lisandumist nüüd 23.

Ajakohastatud õigusanalüüs tõi kõnealuses valdkonnas esile ka negatiivse tava Tšehhi Vabariigis, kus ennast homoseksuaalseks väitvate meeste usutavuse kontrollimiseks kasutatakse nn „fallomeetrilist testi“.

3. trend: seoses kogunemisvabadusega on toimunud positiivseid ja negatiivseid arenguid

Ajal, mil Bulgaarias, Poolas ja Rumeenias on märgata edusamme, on Pride'i ürituste korraldamise ja jätkuvalt probleeme Leedus ja Lätis.

4. trend: seksuaalse sättumuse ja soolise identiteediga seoses toimuva diskrimineerimise vastane õiguskaitse on laienenud mõõdukalt

Selles valdkonnas on olnud mitmeid positiivseid arenguid. Tšehhi Vabariigis ja Ühendkuningriigis on märgata arenguid seoses diskrimineerimisevastaste õigusaktide laiendamisega seksuaalsele sättumusele ka mujal kui tööhõive valdkonnas. Soolise identiteedi tunnustamisel diskrimineerimise iseseisva põhjusena või soo tõttu diskrimineerimisena on täheldatud positiivseid muutusi Rootsis, Tšehhi Vabariigis ja Ühendkuningriigis.

Kahes liikmesriigis – Eestis ja Taanis – on võrdõiguslikkuse asutused laiendanud oma volitusi seksuaalse sättumuse alusel toimuvale diskrimineerimisele.

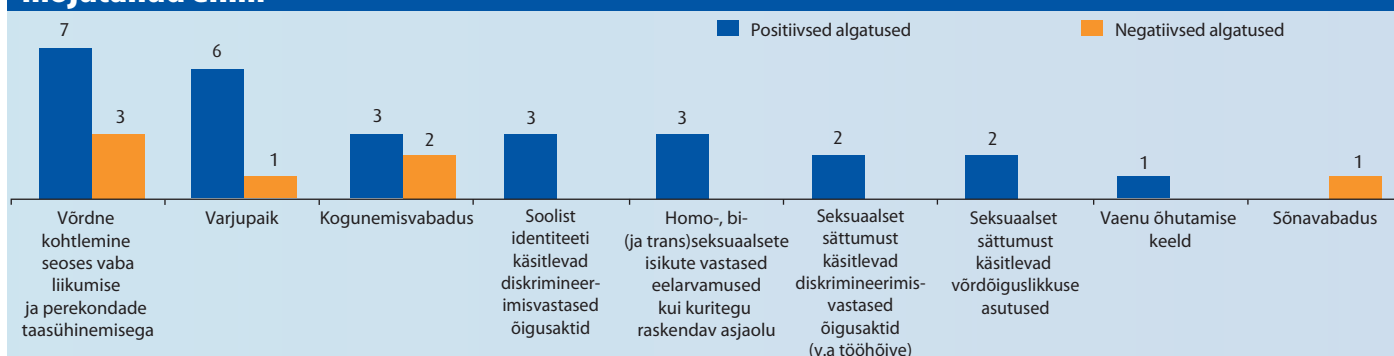
5. trend: rikkumiste ja vägivalga (vaenu õhutamine ja vihakuriteod) vastane kaitse on suurenenud ebapiisavalt

Praegu ei ole olemas Euroopa Liidu vahendit, millega takistada homo-, bi- ja transseksuaalsete isikute vastastest eelarvamustest tingitud verbaalseid rünnakuid ja kuritegusid. Kuigi liikmesriikide tasandil on edasiminekuvaldkonnas erakordselt aeglane ja ebauhtlane, on positiivseid algatusi täheldatud Kreekas, Leedus, Sloveenias ja Ühendkuningriigis.

6. trend: tagasimineku seoses sõnavabadusega

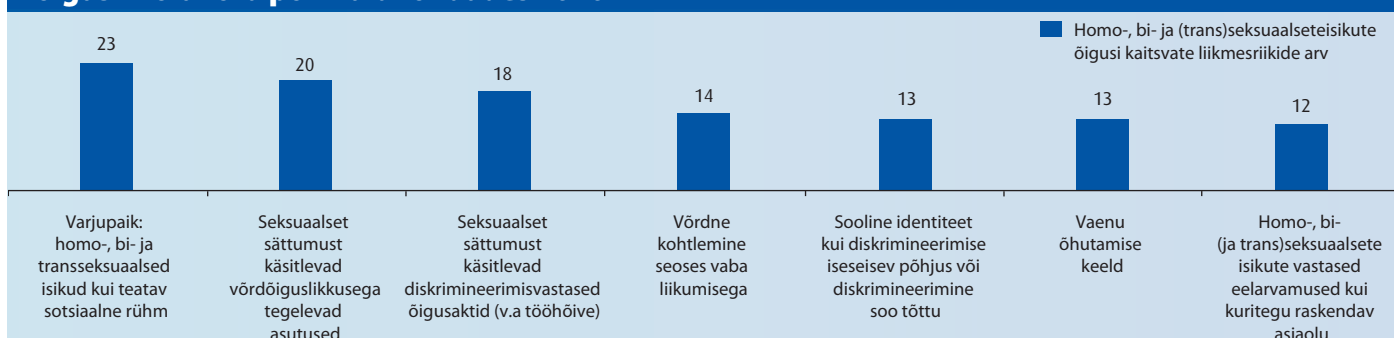
Ainsa ELi liikmesriigina keelas Leedu levitada materjale, mida võib käsitleda homoseksuaalsust propageerivatena. Mitmed liikmesriigid liikmesriiki, nagu Eesti, Hispaania, Madalmaad, Prantsusmaa, Saksamaa ja Ühendkuningriik, on asunud aktiivselt edendama homo-, bi- ja transseksuaalsete isikute avalikku aktsepteerimist võrdõiguslike ühiskonnaliikmetena.

Joonis 1. Valdkonnad, mida õiguslikud muutused on aastatel 2008–2010 mõjutanud enim

Jooniselt 1 on näha, et nii positiivsed kui ka negatiivsed õiguslikud suundumused on enim mõjutanud samasooliste partnerite võrdset kohtlemist seoses vaba liikumise ja perekondade taasühinemisega. Muud valdkonnad, kus toimus positiivseid muutusi, on seotud varjupaiga ja kogunemisvabadusega, kus esines ka negatiivseid näiteid, ning transseksuaalsete isikute kaitse selgitamisega diskrimineerimisvastastes õigusaktides. Positiivseid suundumusi oli märgata ka seoses diskrimineerimisvastaste õigusaktide laiendamisega muudele valdkondadele kui tööhõive, samuti seoses võrdõiguslikkuse ja kriminaalõiguse valdkondadega tegelevate asutuste volituste piiridega. Üks negatiivne areng oli seotud sõnavabadusega.

Joonis 2. Homo-, bi- ja transseksuaalsete isikute õigused Euroopa Liidu liikmesriikides: õiguslik olukord põhivaldkondades 2010

Jooniselt 2 on näha, kui ebauhtlaselt kaitstakse homo-, bi- ja transseksuaalsete isikute õigusi nii valdkonniti kui ka liikmesriigiti. Samuti on jooniselt kahanevas järjekorras näha, millistes valdkondades on homo-, bi- ja transseksuaalsete isikute õigused Euroopa Liidu liikmesriikides kõige tõhusamalt enim kaitstud (välja arvatud tööhõive, kus kõik liikmesriigid peavad tagama õigusliku kaitse nõukogu direktiivi 2000/78/EÜ alusel).

Lisateave

FRA koostatud võrdlev õigusanalüüs „Homofobia, transfoobia ja diskrimineerimine seksuaalse sättumuse ja soolise identiteedi alusel. Ajakohastatud 2010“ on avaldatud aadressil: fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_en.htm

Ülevaade FRA tegevusest homo-, bi- ja transseksuaalsete isikute õiguste valdkonnas on avaldatud aadressil: fra.europa.eu/fraWebsite/lgbt-rights/lgbt-rights_en.htm